

Український літературний процес першої половини ХХ ст. не можна уявити без часопису "Радянське літературознавство". Його започатковано 1938 р. у видавництві Академії наук України. "Радянське літературознавство" — перше академічне видання літературознавчих праць, мало вигляд тематичних збірників, присвячених висвітленню певних літературних постатей, проблем чи явищ [1].

За період до 1957 р. (з перервою в 1941–1946 рр.) світ побачило 19 випусків. Відповідальними редакторами першої-четвертої та п'ятої-шостої книжок були І. Стебун, А. Велічков, Д. Копиця. Починаючи з сьомої-восьмої книги (1947) — незмінним головою редколегії та відповідальним редактором став директор Інституту літератури акад. О. Білецький.

Членами редколегії в різний час були С. Маслов, А. Ряппо, С. Шаховський, З. Мороз, О. Кисельов, С. Крижанівський, М. Пивоваров, І. Басс, О. Засенко, Є. Кирилюк, Д. Чалий та ін. Останній 19-й випуск вийшов друком 1957 р., у цьому ж році був заснований журнал під назвою "Радянське літературознавство". Новий етап своєї історії часопис розпочав ще до зміни назви у 1990 р. на "Слово і час". Чіткою була позиція журналу: відмова від "занауковлених" статей, зростання інформаційних, документальних матеріалів, а також в актуальному питанні про традиційні й модерні, методологічні та інтерпретаційні підходи, засвоєння новітніх зарубіжних естетико-філософських систем та методик. У січні 2000 р. "Слово і час" відзначав свій ювілей, підбивши підсумки десятирічної діяльності [2].

У наші дні, творчо використовуючи здобутки й досвід попередніх років, редакція журналу перебуває у пошуках рішень стратегічно важливих для сучасної науки завдань — координування основних напрямів літературознавчих досліджень та формування нової теоретико-літературної парадигми сучасності.

На сторінках часопису опубліковано велику кількість теоретичних, автобіографічних, мемуарних праць, розміщених у різних рубриках: "Дати", "Питання теоретичні", "Шевченків світ", "Питання франкознавства", "ХХ століття", "Час теперішній", "З пам'яті літ", "Автопортрет", "Літопис подій", "Написане лишається", "Бібліографія", "Наші презентації".

Досліджуючи публікації як порушення проблеми, спинимося на опублікованих матеріалах у журналі за останнє десятиліття ХХІ ст. Чому саме цей період? На нашу думку, він повною мірою відтворює сучасні

погляди вчених, письменників, критиків на біографічних, просопографічних рисах видатних особистостей, які проживали в різний час, у різних регіонах України та поза її межами [3].

Кожна розвідка на шпальтах журналу намагалася бути подією в культурному житті України. Досліджувати літературну біографіку, яка є невичерпним джерелом та важливим інформаційним ресурсом кількох дотичних поміж собою дисциплін — літературознавства, історії, етнографії, публіцистики, педагогіки, краєзнавства, бібліографії тощо — це місія почесна й відповідальна, оскільки біографія особистості покликана стати здобутком країни, її візитівкою у сходженні в світовий культурний простір. Змінюються епохи, покоління, проте незмінним є значення особистості, її еволюція. Літературна біографіка — не лише життєпис буття та творчості митця, а й поняття значно ширше: це листи, мемуари, просопографія, іконографія і т. п. — все, що може бути причетним до цілісного розкриття особистості.

Часопис "Слово і час" ("СІЧ") як дзеркальне відображення історичних подій уважно вглядався в обличчя письменників, літературних критиків, портретизуючи їх на тлі вікової історії, вписуючи в міжконтинентальний контекст.

Якість наукового журналу й рівень його представлення у світовому інформаційному просторі в наш час залежать від політики редакційної ради й активної позиції редакції журналу. Звичайно, нові часи породжують нові вимоги до періодичного видання, проте, основне завдання журналу "СІЧ" — підтримувати життєдіяльність та продуктивність, науковий авторитет та науковий пріоритет усіх галузей науки про літературу. Він залишається основним джерелом фахової інформації і є складовою частиною інформаційної системи України; сприяє утвердженню науково-дослідної діяльності в галузі літературознавства, а також неперервності та спадкоємності наукових досліджень.

Усупереч негативним міфам стосовно можливостей "традиційних" періодичних видань і прогнозам щодо поглинання їх віртуальним середовищем, діяльність журналу "СІЧ" свідчить про його значимість у наші дні. Спираючись на історичну практику, поєднану із традиціями, журнал сприяє ефективному розвитку літературознавства завдяки оприлюдненню його результатів через публікації в традиційному та електронному виглядах.

Серед численних матеріалів журналу вагоме місце займають статті, присвячені життю та творчості українських літераторів, які становлять суттєву сторінку національної літературної біографіки. Вони опубліковані в різних рубриках, в яких відтворено інтелектуальні, неповторні, естетичні образи письменників, літературознавців, критиків — творців національної культури. Здебільшого ці студії публікувалися з нагоди ювілеїв.

Особлива увага редколегії звернена на життєписи класиків української літератури. Гідно зустріла наукова громадськість в Україні 280-річчя від дня

народження Григорія Савича Сковороди — однієї з найяскравіших постатей XVIII ст. Його оригінальна гуманістична творчість "була ґрунтом для розвитку української філософії і літератури" подальших століть. Поет, філософ, музикант, байкар, педагог і співак, а до того ж і досі його особистість багато в чому є незбагненою. Саме до його постаті на сторінках журналу зверталися Ю. Барабаш, Л. Ушкалов та інші вчені.

Історична пам'ять тісно пов'язана з проблемою культурної ідентичності української нації. Тарас Шевченко як символ національної духовності, близький серцю кожного українця, що живе в Україні чи за кордоном... Він близький і людям інших національностей, які полюбили українську землю і її народ. Тому майже в кожному номері часопису у постійній рубриці "Шевченків світ" публікувалися матеріали про окремі епізоди його життя та творчості.

Значна кількість досліджень в рубриці "Питання франкознавства" була опублікована з нагоди 155-річчя від дня народження всебічно обдарованого письменника, вченого-енциклопедиста Івана Франка.

Не випадково, а цілком закономірно спостерігався інтерес науковців до творчості Лесі Українки, який посилювався з нагоди відзначення 140-ої річниці від дня народження. У полі зору часопису були матеріали, присвячені й іншим особистостям класичної літератури: М. Драгоманову, Олені Пчілці, І. Котляревському, М. Коцюбинському [4].

Чимало статей присвячувалося менш відомим постатям. Наприклад, стаття В. Федонюк "Поет, речник, будитель: До 200-річчя Олександра Духновича" (2003. — № 4) — про підкарпатського русина О. Духновича (1803—1865), найвизначнішого культурно-освітнього діяча, письменника, етнографа, історика, педагога, видавця. Він є автором віршу "Вручання", уперше надрукованому в альманасі "Поздравленіє Русинов на год 1851 от Литературного заведенія Пряшевського" (Відень, 1851), який став гімном південнокарпатських українців.

На сторінках журналу вміщено і статті про видатних українців ХХ ст.: М. Грушевського, М. Рильського, П. Тичини, В. Винниченка, Олеса Гончара, М. Бажана та ін.

Відзначено 100-річчя від дня народження Леоніда Смілянського. У статті В. Поліщука "Леонід Смілянський і його твори в контексті доби" (2004. — № 2) вчений переосмислює постать відомого письменника, його життєві перипетії та творчість.

Вшановано також ювілеї Ю. Барабаша, І. Драча, М. Жулинського, Г. Сивоконя та ін.

Журнал звертався до життєписів письменників, представників української діаспори — Є. Маланюка, Ю. Шевельова.

Штрихи до поетичної творчості менш відомого в Україні українського поета-емігранта — Олексі Веретенченка з нагоди 85-річчя від його дня народження висвітлювалися у розвідці С. Луцїя "А хочеться жити й не знати спокою" (2003. — № 10).

Про окремі факти життєвого шляху письменника, професора Ігоря Качуровського, котрий відзначив своє 85-ліття від дня народження, говориться в публікації П. Олара "Живу у праці й творчості. Інтерв'ю з Ігорем Качуровським" (2003. — № 10), де йшла мова про одну з традиційних зустрічей у Вільному університеті (Мюнхен) членів професорської колегії, студентів та української громади, яка відбулася у липні 2003 р. Його представляв невтомний патріот України — Анатолій Погрібний.

Закономірним явищем наприкінці ХХ ст. були публікації унікальних спогадів, мемуарних свідчень про видатних особистостей. Так, М. Ільницький розповів про свої зустрічі з корифеєм літературної критики — Л. Новиченком, по-філософському замислюючись, чи усвідомлював він, перебуваючи переважно на перших ролях, всю несумісність, непоєднаність таланту і догми соцреалістичного канону? Здається, до кінця ця проблема не вирішена й досі. Попри все, — говорить критик, — крізь статті вченого впродовж півстоліття можна чітко стежити за літературним процесом ХХ ст., а без важливих оцінок вчені наступних поколінь не обійдуться точно (М. Ільницький "Знак доби: Спогад про Л. Новиченка" (2004. — №3)).

Цікаві спогади Ю. Булаховської про Максима Рильського про спілкування двох поважних родин — Рильських та Булаховських у часи буремних воєнних та повоєнних років — на "спільних філологічних інтересах" (2006. — № 3).

З великою теплою згадують однодумці, учні, колеги О. Мишанича та В. Крєкотня: М. Мушинка "Мої взаємини з Олексою Мишаничем в останні роки його життя" (2008. — № 4); І. Савченко, І. Ісиченко, М. Сулима, Г. Павленко "Учитель: До 75-річчя від дня народження В.І. Крєкотня" (2004. — № 4) склали шану своєму вчителєві.

Заслуговує на увагу рубрика "ХХ століття". Поруч з теоретичними статтями, рубрика почасти вміщувала статті біографічного наповнення. Ми б хотіли спинитися на матеріалі З. Ульбрєхта "Подорожні враження Є. Маланюка з Німєччини: до питання циклізації "Листівок з подорожі" (2005. — №10) — стаття, яка не має тлінності й сьогодні. Зізнаюся, — згадуючи розповіді свого батька, Григорія Семеновича Реви [5], учасника блокади Ленінграда, який воював на півночі Європи — країнах Балтії та Німєччини, ця стаття спонукала мене пройти його шляхами й написати подорожні нотатки, а також звернутися до німєцьких впливів на культуру українців, щоправда, крізь призму досліджень історика та професора Київського університету ХІХ ст., М. Дашкевича, творчість якого тривалий час замовчувалася [6]. Саме в такому ракурсі, лише акцентуючи на впливах українсько-французьких, витримані наші спогади про мого університетського викладача, В. Коптілова [7].

Відомості про видання мемуарів та спогадів подає рубрика "Наші презентації", що збагачує інформаційну функцію журналу, знайомить

читача з новинками видавничого ринку: М. Логвиненко "До останнього патрона...: Долі українських письменників ХХ сторіччя очима літературознавця, критика: спогади, нариси, штрихи (шкіци) до портретів". — Х., 2003 (2004. — № 2); "Родинне вогнище Зерових [Спогади, документи]" / Вступна стаття Є. Сверстюка — К.: Гелікон, 2004 (2004. — № 8); О. Франко "З родинних стосунків Зеновії Франко. Спогади" (2006. — № 8); "З любов'ю і болем: Спогади про Павла Тичину: Збірник, присвячений 75-річчю Уманського педагогічного університету ім. П. Тичини". — К., 2005 (2006. — № 6); "Соломія: Спогади про Соломію Павличко" (2006. — № 6); Л. Куценко "І вічність на каміннях Праги...": Біограф. нариси. — К.: ТОВ "Імекс-ЛТД", 2006; його ж: "І спомину непроминуча кара...". Євген Маланюк: подорожі Україною. 1926–1943". — Кіровоград: Спадщина, 2006 (2007. — № 4); М. Коцюбинська "Книга споминів. — Х.: Акта, 2006 (2007. — № 6).

На відміну від історико-літературних досліджень біографії творця, мемуари поряд з документалізмом, ретроспекцією послуговуються власними спогадами мемуариста, суб'єктивністю в зображенні історичних подій і людей. Публікації мемуарів у часописі "Слово і час" продовжують традиції морально-етичного осмислення особистості, розпочатих ще в добу Відродження.

В. Погребенник, рецензуючи книгу "Епістолярний діалог Трохима Зіньківського і Бориса Грінченка": "...Віддати зумієм себе Україні": Листування Трохима Зіньківського з Борисом Грінченком. — К.; Нью-Йорк, 2004 (2006. — № 7), зосереджується на тому, що листування українських письменників — невід'ємний атрибут "культурного ландшафту епохи" (В. Дільтей), цінний документ для характеристики суспільно-історичних, культурних, мистецьких, побутових та інших параметрів тієї чи іншої доби. Саме він визначає наукові інтереси епохи, середовища, конкретних людей, індивідуальності особи.

Деякі листи є унікальним свідченням душевного болю за народ, вітчизну, мірило цінності ліричного героя, чи, навпаки, показують слабкість чи непевність. У такому ракурсі ми вбачаємо вагомість кореспонденції.

Важливим документальним джерелом літературної біографіки є епістолярна спадщина: М. Коцюбинська "Листи до Михайла Коцюбинського": Т. 1–2. — К., Ніжин, 2002. — 2003. (2004. — № 6); В. Мельниченко "Тарас Шевченко: "Моє перебування в Москві". — М.: ОЛМА Медиа Групп, 2007 (2007. — № 8); Є. Чикаленко "Листи до Івана Липи: На матеріалах Державного архіву Одеської області" / Упоряд., передмова та коментарі Інни Старовойтенко (2005. — № 2); "...Щоб було слово і світло". Листування Григора Тютюнника. — Луганськ: Альма-Матер, 2004 (2005. — № 7); Куліш Пантелеймон. Повне зібрання творів. Листи. — Т. 1 / Упоряд., коментарі О. Федорук; підг. тексту О. Федорук, Н. Хохлова; відп. ред. С. Захаркін: 1841–1850. — К.: Критика, 2005 (2006. — № 4; Г. Бурлака "Вибачте, шановний Агатангеле Юхимовичу!" [Епістолярна спадщина Агатангела

Кримського. — К., 2006. — Т. 1: 1890–1917 рр. (2006.— № 6); Л. Андрієнко Епістолярний світ Дмитрія Ростовського: Федотова М.А. "Эпистолярное наследие Дмитрия Ростовского: исследования и тексты" (2007. — № 7).

Серед таких спогадів на сторінках журналу описані окремі видання мемуарів, спогадів різного роду: І. Мельниченко "Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження": У 3 т. — Львів, 2002 (2003. — № 6). Це — тритомне зібрання мемуарної, публіцистичної та епістолярної спадщини українського письменника й громадського діяча — Андрія Чайковського, раніше розпорошеної по різних часописах. На цю ж тематику й матеріал В. Погребенника: "Погребенник В. Центральна Європа та Азійський схід у мемуарах Андрія Чайковського про Боснійську війну" (2009. — № 2).

Жанр епістолярія, представлений здебільшого в рубриці "Написане лишається" та "Наші презентації" — свідоцтво невтомних пошуків літературознавців: Г. Бурлака "Співпраця Михайла Грушевського та Осипа Маковея в перші роки видання "Літературно-наукового вістника": З додатком листів О. Маковея до М. Грушевського (2004. — № 5); Крутікова Н. "Важливий епістолярій". Миронець Надія — "Історія наша се... боротьба за національне існування". Листування Є.Х. Чикаленка з В.К. Винниченком. ("Пам'ять століть". — 2001. — № 6; 2002. — № 1, 5, 6) (2005. — № 1); Л. Мірошніченко "Эсфирь Борисовне поклон...": Невідомий лист Лесі Українки (2006. — № 2); О. Раприцький "Редакторська діяльність Володимира Підпалого в епістолярних спогадах сучасників" (2011. — № 7) та ін. "Письма Л.Н. Вышеславского И.Т. Куприянову". — Запоріжжя, 2005 (2006. — № 4) — книга листів Л. Вишеславського (1914–2002) до критика, літературознавця І. Купріянова, дружба між якими тривала впродовж третини віку.

Публікація Н. Миронець "Епістолярний діалог Володимира Винниченка з Розалією Ліфшиць: 1911–1918" друкувалася часописом тривалий час і знайшла вдячного читача. Стаття О. Кривуляк Зі свідомості небуття: листування І. Липи з С. Єфремовим (2003. — № 9) є спробою перегляду та переоцінки окремих літературних понять та їхнього практичного використання. І. Липа — письменник, громадсько-культурний діяч, активно контактував з багатьма видатними постатями — М. Вороним, П. Грабовським, Б. і М. Грінченками, С. Єфремовим та іншими. Листи до С. Єфремова, які зберігаються в архіві Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, написані І. Липою, пропонуються читачам. Цінність публікацій листування на сторінках часопису — неоціненна і дає змогу ввести до наукового обігу важливі документальні джерела біографії митця.

Ж. Ляхова намагалася дослідити українську епістологію. Цьому присвячена її розвідка "Історія української епістології: дослідження та видання епістолярної спадщини" (2006. — № 6).

Особливо цікавими для читача є публікації, в яких використано архівні фонди. Тому матеріали: С. Луцій "Архів Юрія Лавріненка" (2003. — № 6); М. Гуць "Маловідомі сторінки з життяпису Олени Пчілки: Деякі архівні

матеріали, пов'язані з відкриттям пам'ятника Іванові Котляревському в Полтаві 1903 року" (2005. — №10); О. Сліпушко "Кримінальна справа академіка В.М. Перетца як дослідника літератури Київської Русі: За матеріалами архіву СБУ" (2005. — № 5) та ін. Ці документи є важливим ресурсом літературної біографіки.

"Щоденники" Олеся Гончара (1995), репрезентовані журналом (2003. — № 4) — свідоцтво мужності й совісті автора. Наприклад, запис від 15 січня 1995 р.: "В Японії — землетрус. У Грозному собаки гризуть трупи на вулицях. Кінець світу настає? В Кремлі сидить розбухлий від алкоголю кровожер. Невідомо, що жде Україну. Агонізуюча імперія здатна на все. А головне, що в нас нема єдності. Чвари і чвари. Хаос, безладдя. Хто думав, що ось таким постане перед нами кінець ХХ віку?" Що, власне, з тих пір змінилося? Напевне, болить душа у письменника, не знає спокою і на тім світі.

Одними з найбільш сокровених є автобіографії та проблеми автобіографічного. Наприклад, статті: М. Жулинський "І буде сотворений Майстром світ: Про автобіографізм у творах В. Дрозда" (2004. — № 8); В. Соболю "Мандруючи поверхами самого себе", "він душу зберіг на насіння": Про автобіографізм у творах В. Дрозда" (2004. — № 8); Н. Момот "Щоденниковість та біографізм у повісті Т. Шевченка "Близнець" (2009. — № 8).

Привертає увагу розвідка Т. Тебешевської-Качак "Автобіографізм як принцип нарації та характеротворення у прозі Оксани Забужко" (2004. — № 2), яка зачепила проблему співіснування у прозі двох моделей — "підсумків життя" і "моделі актуальності", тобто, т. зв. невідкладного імпульсу, "психологічного репортажу з надр внутрішнього життя". На прикладі творчості О. Забужко робиться спроба дослідити звернення до автобіографізму, наповненні твору фактами з приватного життя письменника, психологічній інтерпретації пережитого, спроби подолання часу, що відходить тощо. Акцент на домінантності біографії, з висуванням подібності в сучасному літературознавчому процесі з метою урізноманітнення, оновлення й осучаснення новітніх методик дослідження літератури та біографіки.

"Автопортрет" — до цієї рубрики часопис продовжує звертатися найчастіше з нагоди ювілейних подій.

Тематично збагачувала журнал рубрика "Літопис подій", яка не обмежувалася скупою інформацією про симпозиуми, наукові конференції чи філологічні семінари, а всебічно висвітлювала окремі грані життєписів видатних особистостей: О. Кобилянської, Б.-І. Антонича, Д. Павличка, В. Стуса, І. Багряного та ін., яким були присвячені наукові зібрання.

Журнал інформує і про видання біобібліографічних покажчиків: Ротач Петро Петрович. Біобібліогр. покажчик / Укладач Т. Соломоненко. — К., 2007 (2007. — № 9); Д. Кулик "Бібліографія великого українця": [Григорій Кочур. Біобібліогр. покажч. у 2 ч. — 2 вид., доопрац. і доповн. — Л., 2006. (Укр. біобібліографія. Нова серія; Ч. 21)] (2007. — № 6); "Людмила Тарнашинська": науково-допоміжний біобібліогр. покажч. / Бібліограф-

укладач Г. Волянська наук. ред. В. Кононенко. — К., 2006 (2008. — № 8); "Наш сучасник Микола Зеров". — Луцьк: Терен, 2006 (2007. — № 2); Т. Маслюк "Подвижник у царині Слова: спогади, бібліографія наукових праць та перекладів" / Уклад. : М. Борецький, В. Зварич, Я. Маслюк. — Дрогобич, 2005 (2006. — № 7); Лариса (Леся) Григорівна Рева: біобібліогр. покажч. / Уклад. Н.М. Рева (2009. — № 2); Микола Григорович Жулинський: Біобібліографія до 70-річчя. — К., 2010 (2010. — № 12) та ін.

Ідучи в ногу з часом, у журналі "Слово і час" протягом останнього десятиліття синтезуються найновіші досягнення у галузі літературознавчої практики, зберігається тяглість наукових традицій і національна специфіка. Він забезпечує всіх зацікавлених у розвитку літературного процесу новинами в галузі вітчизняної та зарубіжної літератури, слугує місцем безперервної критичної оцінки нових наукових теорій [8]. Часопис має власну електронну сторінку, що сприяє миттєвому розповсюдженню повідомлення у світовому інформаційному просторі. Отже, журнал "Слово і час" належить до національного бібліографічного ресурсу інформації, літературна біографіка зі сторінок якого постає задокументовано, збагачуючи світову культурну спадщину.

1. *Скупейко Л., Дончик В.* Наукова періодика: "Радянське літературознавство", "Слово і час" // Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України: 1926–2001: Сторінки історії: 75. — К.: Наук. думка, 2003. — С. 433.
2. *Рева Л.* [Вітальне слово: до виходу в світ 500-го ювіл. номеру "Слова і час"] // Слово і час. — № 8. — 2002. — С. 24. — (Слово нашим шанувальникам).
3. *Рева Л.* Українська літературна біографіка кінця ХХ — початку ХХІ ст.: спроба аналізу // Слово і час. — 2009. — № 11. — С. 101–109.
4. *Рева Л.* Рева Григорій Семенович — педагог-літературознавець: До 90-ліття від дня народження // Український календар — щорічник: Українознавство. — К., 2010. — 244 с. — С. 215–218.
5. *Рева Л.* Микола Дашкевич — історик, джерелознавець, автор військового епосу Придніпров'я (за Північними пам'ятками): Кримський відгомін // Воєнна історія Північного Причорномор'я та Таврії: Наук. збірник; Матер. Всеукр. наук. військ.-істор. конф. (6–7 жовт., 2011 р., м. Севастополь) / М-во оборони України; Нац. військ.-істор. музей України; Військово-морський музей України; Військово-морський музейний комплекс "Балаклава"; Держ. підприємство "Укроборонсервіс". — Севастополь, 2011. — С. 290–297.
6. *Рева Л.В.* Коптілов — мій викладач, який навчав думати і творити // Українське мовознавство: Міжвідомчий наук. збірник / Міжнар. наук. конф. "Мова як світ світів: Поетика і граматики" (Київ, 18–19 листоп., 2010) / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. — 2010. — № 40/1. — С. 301–305.
7. *Рева Л.* Життєписи видатних діячів української літератури в історичній пам'яті (з досвіду роботи в Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського) // Наукові праці: Наук.-метод. журнал. — Т. 135; Вип. 122: Філологія. Літературознавство. — Миколаїв: Вид-во — ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. — С. 75–78.
8. *Рева Л.* Літературно-художня періодика: історико-критичний ескіз. Інновації // Наука України у світовому інформаційному просторі. — К.: Академперіодика, 2011. — Вип. 5. — С. 49–58.